

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА
НА ОСНОВІ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ
ПІД ЧАС РОБОТИ В ПАРАХ ЗМІННОГО СКЛАДУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: студент(ка) 212М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
(шифр, назва)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»
(назва)

Шурда Жанна Іллівна
(ПІБ)

Керівник к.пед.н. Полєвікова О.Б.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Рецензент к.пед.н. Кабельникова Н.В.
(наук.ступінь, вчене звання ПІБ)

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
-------------------	----------

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу

1.1. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця....	8
1.2 Інтеграція як педагогічне явище.....	14
1.3. Робота в парах змінного складу як інноваційна технологія дошкільньої освіти.....	22

РОЗДІЛ 2. Експериментальне дослідження ефективності формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу

2.1. Виявлення рівнів сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі.....	29
2.2. Експериментальна методика формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на інтеграційній основі під час роботи в парах змінного складу.....	37
2.3. Аналіз результатів контрольного етапу експерименту.....	43

ВИСНОВКИ.....	46
----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
--	-----------

ДОДАТКИ

Додаток А. Форма картки діагностичного обстеження кожної дитини....	55
Додаток Б. Картки з теми: «Познайомимось».....	56
Додаток В. Картки з теми: «Великі та маленькі».....	59
Додаток Г. Картки з тема: «Вони живуть поряд з нами».....	62
Додаток Д. Картки з теми: «Подорожуймо».....	65
Додаток Е. Картки з теми: «Настрій та характер».....	68
Додаток Ж. Картки з теми: «Уперед, рятувальники».....	71
Додаток И. Картки з теми: «Веселий День народження».....	74
Додаток К. Кодекс академічної доброчесності.....	76

ВСТУП

Актуальність дослідження пов'язана з вагомістю і складністю завдань мовленнєвої освіти дітей дошкільного віку, передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, законами України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовленнєвої освіти, Указом Президента України №156/2018 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31 травня 2018 року, Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятим Верховною Радою України 25 квітня 2019 року.

У Базовому компоненті дошкільної освіти наявна освітня лінія «Мовлення дитини», кінцевим результатом засвоєння якої є формування мовленнєвої компетентності дошкільника, що передбачає виховання національно-мовленнєвої особистості, яка вільно використовує засоби мови в будь-якій комунікативно-мовленнєвій ситуації, притримується правил мовленнєвої поведінки і мовленнєвого етикету, виявляє обізнаність із національно-мовленнєвими традиціями.

Проблемою формування мовленнєвої особистості опікувалося чимало вчених різних галузей науки (лінгвістика, психолінгвістика, лінгводидактика, філософія, соціологія тощо), що детерміновані новим міждисциплінарним напрямом "лінгвоперсонологія" (від латинської - мова, persona - особистість). Це пов'язано з тим, що вчені розглядали існування та функціонування мови насамперед у контексті її носія (І. О. Бодуен де Куртене та ін.), у її гармонійному поєднанні в умовах соціального та духовного світу (Виготський, М. С. Трубецкой, М. Хомський, та ін.).

Нині проблему мовленнєвої особистості досліджують як вітчизняні так і зарубіжні вчені в певних напрямках: лінгвокультурна (В.А.Маслова), комунікативна (С.Г.Воркочов, В.В.Красних), мовна і мовленнєва особистість (Ю.М.Караулов, Л.П.Клабукова, Ю.Є. Прохоров),

словниковий запас мовної особистості (В. І. Карасик), емоційно-мовленнєва особистість (В. І. Шаховський), етносемантична (С. Г. Воркачов), елітно-мовленнєва особистість (Ж. Д. Горіна, Є. М. Санченко), культурно-лінгвістична (В. П. Фурманов), лінгвоколективна (Т. В. Радзівська), українська культурно-лінгвістична (Л. В. Струганець), україномовна особистість (А. М. Богуш, О. В. І. Кононенко, О. М. Семенов та ін.), мовленнєва особистість (М.С. Вашуленко, С.Г. Воркачов, М.П. Черкасов та ін.), національно свідомо україномовна (О.М.Біляєв, С.Я.Ярмоленко, Л.І. Мацько), мовленнєва особистість здобувача дошкільної освіти (А.М. Богуш і О.С. Трифонова) .

Проаналізувавши сучасну літературу, ми можемо зазначити, що наявний стійкий науковий інтерес із боку дослідників до проблеми інтеграції в освіті (І.Д.Бех, М.С.Вашуленко, Н.В.Гавриш, О.Я.Савченко та інші), що актуалізувалася з початком імплементації проекту «Нова українська школа».

На сьогодні сучасна професійна і соціальна практика вимагає від фахівців навичок колективного прийняття рішень, здійснення співробітництва на основі розвинених партнерських відносин і умінь взаємодіяти в команді. Тому, саме з дитинства потрібно розвивати такі якості поки не освоєний досвід деструктивної, конфліктної взаємодії.

З огляду на це важливого значення набуває вміння працювати парі, групі. Теоретичні основи такої взаємодії в дошкільлі висвітлено у працях Н.В.Гавриш, І.М.Дичківської, Л.В.Зданевич, К.Л.Крутій та інших.

Вивчення теоретичних засад та практики формування мовленнєвої особистості старших дошкільнят у ЗДО показало наявність суперечностей між:

- потребою формування цілісної розвиненої мовленнєвої особистості, що відображає ментальність українського народу та фактичний рівень сформованості мовленнєвої особистості старших дітей дошкільного віку;

- рівнем сучасних вимог до оволодіння дитиною старшого дошкільного віку усіма компонентами мовлення та перевагою традиційних методів розвитку їх мовлення загалом;

- необхідністю імплементації інноваційних технологій навчання дітей дошкільного віку, що відповідають цілям дитячої духовності, національної самосвідомості, мовленнєвого етикету та культури спілкування, а також за своєю формою впливу на дитину ґрунтуються на принципі гуманізму.

Потреба в розв'язанні цих суперечностей визначила вибір теми дослідження **«Формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу»**.

Мета дослідження: науково обґрунтувати й апробувати методику формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого під час роботи в парах змінного складу.

Завдання дослідження.

1. З'ясувати сутність понять «мовленнєва особистість дитини старшого дошкільного віку», «інтеграція», «інтегроване заняття»; «робота в парах змінного складу».

2. Визначити критерії, показники, схарактеризувати рівні сформованості мовленнєвої особистості старших дошкільників.

3. Виявити стан досліджуваної якості здобувачів дошкільної освіти в практиці ЗДО.

4. Апробувати експериментальну методику формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу.

Об'єкт дослідження: навчально-мовленнєва діяльність здобувачів дошкільної освіти.

Предмет дослідження: методика формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу.

Методи дослідження. У роботі використано **теоретичні:** аналіз та узагальнення психолого-навчальної, психолінгвістичної, лінгвістичної, лінгводидактичної літератури; теоретичне осмислення та узагальнення передового педагогічного досвіду педагогів із метою аналізу стану досліджуваної проблеми на практиці ЗДО; **емпіричні:** педагогічний експеримент; **статистичні методи:** кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Наукова новизна досягнутих результатів полягає в розробленні діагностичних завдань, обґрунтуванні методики формування мовленнєвої особистості дитини старшого дошкільного віку шляхом занурення дітей в активне комунікативно-лінгвістичне середовище на основі інтегрованого підходу під час роботи в парах змінного складу; авторському розробленні навчально-методичного забезпечення 21 інтегрованого заняття з пріоритетом мовленнєвої діяльності відповідно до тематичного планування ЗДО, де здійснювався формувальний етап експерименту.

Про **практичну значущість** отриманих результатів свідчить той факт, що вони можуть бути використані в роботі педагогічних працівників ЗДО; під час лекцій та семінарів із дисциплін лінгводидактичного спрямування у закладах вищої освіти, коледжах, системі підвищення кваліфікації фахівців дошкільної галузі освіти; діагностичні завдання – для моніторингу якості дошкільної освіти, а 21 картка для роботи в парах змінного складу, розроблена власноруч, – для інтегрованих занять із пріоритетом мовленнєвої діяльності відповідно до тематичного планування ЗДО – для створення посібників для здобувачів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. За змістом дипломної роботи вийшло з друку 7 публікацій, 4 із яких – закордонні у співавторстві з науковим керівником.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та **восьми** додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ
ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА
НА ОСНОВІ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ
ПІД ЧАС РОБОТИ В ПАРАХ ЗМІННОГО СКЛАДУ

1.1. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця

Входження України до єдиного європейського простору, а також становлення її як демократичної держави обумовлюють стрімкі зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільньої освіти України. У новій редакції «Базового компонента дошкільньої освіти» виокремлено освітню лінію «Мовлення дитини», яка висвітлює формування у дітей різних видів мовленнєвої і комунікативної компетенцій, сукупність яких спрямована на формування мовленнєвої особистості дитини – випускника закладу дошкільньої освіти (далі – ЗДО).

Феномен «мовленнєва особистість» становить істотний інтерес для дошкільньої лінгводидактики. Аналіз наукового фонду з означеної проблеми засвідчив, що в цьому руслі проведено дослідження А.М.Богуш, О.С.Трифонові «Формування мовленнєвої особистості дітей дошкільнього віку», Л.О.Калмикової «Технології розвитку мовленнєвої особистості». Так, А.М.Богуш презентує мовленнєву особистість дошкільника як активного мовця, відкритого для спілкування, спілкується самостійно і невимушено з дітьми та дорослими; використовує мовленнєві та немовленнєві засоби виразності, використовує формули мовленнєвого етикету, розвинуті навички спілкування [49, с.46]. Ученою було визначено критерії, якими є перераховані нижче види мовленнєвої компетенції: 1) фонетична (показниками якої є правильна вимова звуків, виразність мовлення, розвиток фонематичного слуху), лексична (показники якої – словникове багатство, розуміння семантичного забарвлення слів), граматична, діалогова та комунікативна (наявність у мовленні

формул мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування) сформованості мовленнєвої особистості випускника дошкільного закладу.

Зазначимо, що розглянуті вище етапи засвоєння дитиною мови розкривають послідовність становлення дитини-дошкільника як мовленнєвої особистості.

Успішність формування мовленнєвої особистості дитини залежить від наявності дієвих чинників, які впливають на розвиток мовлення дітей. Під чинником ми розуміємо умову, як рушійну силу будь-якого процесу, що визначає його характер. Такими дієвими чинниками формування мовленнєвої особистості дитини є: мовленнєва обізнаність та впевненість у собі, мовленнєвий образ дітей щодо бачення світу, середовище розвитку мовлення та мовленнєва активність особистості. Розглянемо їх.

Мовленнєва свідомість, є обов'язковою умовою існування й розвитку всіх інших форм свідомості (Г.В.Ейгер, Л.В.Засєкіна, О.О.Леонтьєв, О.Р.Лурія, С.Л.Рубінштейн та ін.). Водночас Л.В.Засєкіна звертає увагу на те, що обґрунтовуючи тотожність понять свідомості і мовленнєвої свідомості, слід спиратися на загальноприйняте тлумачення цього поняття у психології як вищої, специфічно людської форми відображення дійсності, яка зумовлена життям особистості в суспільстві та соціальними відносинами. Тому сутність свідомості – полягає у відображенні реальної дійсності, яке набуває свідомого характеру засобами мовленнєвих значень; отже, свідомість в апріорі є мовленнєвою. Поняття мовленнєвої свідомості, за словами вченої, необхідно використовувати для підкреслення специфіки психолінгвістичного дослідження свідомості – як індивідуальної та суспільної форми відображення дійсності, а також способів її вивчення через встановлення особливостей функціонування мови [19].

Мовленнєва свідомість, що є вербально оформлювальним відображенням дійсності [19, с.160], формується у процесі привласнення суспільно відпрацьованої мовленнєвої системи і способів оперування

одинацями її значень з метою формулювання думок і розуміння задуму висловлювання співрозмовника у процесі мовленнєвої взаємодії.

Мовленнєва свідомість і самосвідомість, є основою формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку.

Мова виступає формою оволодіння світу, натомість не формою особливого світу, саме тому не можна розривати мовленнєву свідомість від мовленнєвої картини світу. Мовленнєвий образ світу відображає семантику мови, яка самостійно формує свідомість і сприйняття людини не як самого себе, а сприйняття у цілому реального світу [47, с.26]. Освоєння мови, це оволодіння мовленнєвою картиною світу, мовленнєвою свідомістю мовців. По-перше, в мові формується мовленнєва картина світу дитини; по-друге, сама мова виражає і уточнює інші картини світу людини, які через специфічну лексику входять у мову, що привносять у неї характерні риси які притаманні тільки людині та її культурі [47, с.6-7]. Кожна мова має власну мовну картину світу, згідно з якою носій мови організує зміст висловлювання і саме таким чином проявляється специфічне людське сприйняття світу, що зафіксоване в мові.

Поняття «мовленнєва картина світу» як відображення картини світу було започатковано та впроваджено в науковий цикл Г.А. Брутян, вчений розуміє як знання, що закріплено в словах та в слововживанні певних розмовних мов [47, с.56].

В.А. Маслова вважає, що термін «мовленнєва картина світу» є метафорою, бо в реальному світі індивідуальні особливості національної мови, в яких зафіксований унікальний суспільно-історичний досвід певного національного товариства людей створюють для носіїв цієї мови не просто неповторну картину світу, що різниться від об'єктивно наявної, а лише специфічне забарвлення цього світу, зумовлену національною значущістю предметів, явищ, процесів, вибірковим ставленням до них, що породжуються специфікою діяльності, образу життя і національною культурою певного народу [47, с.89].

Отже, мовленнєва картина світу визначає норми поведінки людини, ставлення її до навколишнього світу, відображає певний спосіб сприйняття й концептуалізації світу. Значення, що виражаються в ньому, складаються в певну єдину систему поглядів, власну філософську думку, що є обов'язковою для кожного носія мови.

Дотична презентованого дослідження розглянемо поняття «дитяча мовленнєва картина світу». Особливістю дитячого образу світу є те, що вона не має концептуального та зорового навантаження і реалізується у візуально-дієвих конструкціях. За словами В.В. Абраменкової, це пов'язано з перевагою «емоційного мислення» у дошкільнят, яке є візуально-дієвим та наочно образним [49].

Структуру дитячої картини світу становлять наступні складові:

- а) уявлень дітей про світ дорослих;
- б) уявлень про однолітків, співрозмовників того ж самого рівня; в) дитяче уявлення про природне довкілля;
- г) дитячі уявлення, які формуються за допомогою інформаційного середовища. Дитяча картина світу відображає шари різної епох, залучаючись до яких дитина вступає до зони різних логік, моральних норм і мов рідної культури [49].

Дитячий вік – це пора створення особистості дитини, що виявляється у форсуванні її субкультури.

Саме в цей період проявляється найвища словотворча активність.

Дитячий опис світу є практично незрозумілим для дорослого, тому що дитина сприймає цей світ інакше, її мовлення містить творчі, оригінальні новоутворення, невідомі кодифікованій мові дорослих. Вигадані малюками неологізми, мають достатню цінність, не тому, що вони комусь подобаються, а саме тому, що вони створені для більш виразного самоусвідомлення – тобто для себе самого [47].

На відміну від дорослого, дитина вільно та невимушено експериментує з мовленнєвим матеріалом, відчуває енергетику слова; діти

шукають смислово складову рідної мови, а також роблять мовленнєвий матеріал живим, предметним, об'ємним таким, що вбирає всі можливі відтінки значень (В.В.Абраменкова, К.І.Чуковський).

Як бачимо, мовленнєва картина світу формується в процесі опанування особистістю рідної мови за допомогою внутрішнього лексикону – своєрідної системи запасу засвоєних індивідом слів разом з їх зв'язками і граматичними значеннями. Як зауважують науковці (Н.С.Веракса, О.М.Дьяченко), провідну роль у свідомості дошкільників відіграють символічні структури, з огляду на це побудова дитячої картини світу відбувається як усвідомлення дитиною особистісно-смислових відношень шляхом їх символізації в матеріалі образних культурних форм (сенсорні еталони, моделі предметів, дій, поведінки) [19, с. 77-86].

Відтак, мовленнєвий образ дітей у світі визначається як знання, що відображає інформацію про навколишнє середовище, висвітлену різними мовленнєвими засобами лексиною, ідіомою, граматиною та творами усної народної творчості.

А.М. Богуш наголошує на тому, що процес навчання дітей дошкільного віку рідної мови, розвитку мовлення вихователі підпорядковуються принципу максимальної мовленнєвої активності. За її дослідженнями мовленнєва активність визначається як наявність у дитини пізнавальних інтересів; відповідність її знань вимогам програми сформованість уміння зосереджувати увагу на пропонованому матеріалі та діяти відповідно до інструкцій вихователя; зацікавленість підчас розв'язання загального завдання; наявність таких потреб як: відповідати на поставленні питання, звертатись із запитаннями до дорослого або однолітків, доповнювати відповіді дітей, виправляти помилки та робити зауваження [6].

Активізація процесу навчання – полягає у вдосконаленні методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи дітей, яке забезпечує активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність учнів на всіх

ланках навчального процесу [47]. Під активізацією мовлення психологи (В.А.Артемов, Л.С.Виготський, О.О.Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн) розуміють підвищення складників мовленнєвої діяльності (говоріння, слухання), що дозволить доповнити їх мовленнєвими, якісними змінами.

Мовлення може об'єднати всі види пізнавальної діяльності, саме тому наявна така закономірність: чим активнішим є мовлення дитини, тим ефективнішою буде пізнавальна й мовленнєва діяльність, та її результативність. Отже, рушійним чинником у формування мовленнєвої особистості дітей, виступає їх мовленнєва активність.

Середовище – це сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму; це соціально-побутові умови, в яких протікає життя людини; це її оточення, коло [49, с.180]; це не тільки низка стимулів, на які індивід реагує впродовж усього життя, воно впливає на розвиток особистості і, навпаки, людина змінює і розвиває середовище, оскільки є активною і творчою істотою [49].

Мовленнєве середовище А.М.Богущ визначає як сукупність сімейних, побутових, соціально-педагогічних неорганізованих і цілеспрямованих умов спілкування дитини в системах «дорослий–дитина», «дитина – дорослий», «дитина – дитина» [6].

Стимульоване мовленнєве середовище – це організований процес навчання мови і розвитку мовлення дитини у різних вікових періодах, у навчальних закладах різного типу, який супроводжується педагогічно стимульованою мовленнєвою взаємодією вихователя та дітей. У ЗДО стимульоване мовленнєве середовище забезпечується заняттями з розвитку мовлення та художньо-мовленнєвої діяльності. На цих заняттях головне завдання для вихователя створити актуальне мовленнєве середовище - максимально активну взаємодію дитини з іншими співрозмовниками, саме це передбачає максимальне занурення дітей в активну мовленнєву діяльність [29].

Базисом розвивального середовища для становлення мовленнєвої особистості є налагодження позитивного контакту та доброзичливої атмосфери у колективі, де б кожній дитині надавалося право на самостійну мовленнєву активність, а також, що не менш важливо, право на помилку та доброзичливе ставлення. Одним із найважливіших компонентів ефективного процесу формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку є насичення мовленнєвого середовища, в якому постійно чи тимчасово перебуває малюк, зразками рідної мови.

Найголовнішою ідеєю побудови освітнього мовленнєвого середовища є перетворення дитиною цінностей навколишнього світу, соціуму в особистісній внутрішній світ цінностей [30].

1.2 Інтеграція як педагогічне явище

На сучасному рівні освіта переходить на новий соціокультурний простір, що характеризується інноваційністю та інтеграційністю. Для системи дошкільної освіти характерна однастайна позитивна характер прийняття як життєвої необхідності провадження інтеграційних процесів у практику роботи закладів дошкільної освіти (А. Богуш, Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Т. Пироженко, С. Якименко та інші) [32;33].

Інтегрований підхід в освіті сприяє підвищенню рівня соціально-пізнавального досвіду дітей, стрімкому розвитку когнітивних процесів; формуванню активної позиції стосовно подій і явищ дійсності; становленню особистості в суспільних відносинах, і загалом забезпечує зрілість дошкільника.

Однак, спостереження та аналіз освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) свідчать про те, що вихователі відчують значні труднощі при побудові змісту інтегрованих занять із дітьми дошкільного віку. Розроблення методики інтегрованих занять здійснюється в більшості випадків інтуїтивно, компоненти навчальної діяльності поєднуються механічно на основі загальної теми.

Науковці, описуючи сутнісні ознаки заняття, визначили це як цілеспрямовану, тимчасово та просторово регульовану освітньо-пізнавальну діяльність, яку пропонує вихователь або ініціую діти.

Інтегрований підхід до дошкільної освіти проявляється в:

- пріоритетності цілей і завдань виховання та розвитку особистості на основі формування цілісних уявлень про навколишній світ;
- здійсненні не тільки першочергових, а й другорядних цілей і завдань виховання та розвитку;
- зміцненні зв'язків компонентів змісту різних розділів освітньої комплексної та парціальної програми і всередині розділів;
- взаємодії методів та прийомів виховання і навчання;
- синтезі видів дитячої діяльності;
- упровадженні інтегрованих форм організації навчання: інтегрованих занять, циклів занять, освітніх ситуацій, тематичних днів тощо, що мають складну структуру [17, с.65-70].

Значення, зміст мовленнєвих занять, питання методики проведення занять різних типів і видів теоретично обґрунтовано фундатором дошкільної галузі української лінгводидактики А.М.Богуш і покладено в основу програм і Базового компонента дошкільної освіти в Україні [5, с.191]. Дискусії стосовно місця і ролі інтегрованих занять в освітньому процесі ЗДО тривають і досі.

У процесі впровадження проекту «Нова українська школа» питання інтеграції є надзвичайно актуальними. І досвід дошкільників може стати вагомим аспектом реалізації наступності між дошкільною та початковою освітніми галузями [32; 33].

Інтеграція виокремилася як педагогічне явище порівняно недавно, у 90-х рр. ХХ століття, хоча має давні традиції.

Поняття про інтеграцію, розроблене у сфері фундаментальних наук, на сучасному етапі розвитку науки і освіти досить широко використовується і в педагогічних науках. У Великому тлумачному

словнику сучасної української мови знаходимо, що «інтеграція» - це «1. Об'єднання в ціле будь-яких окремих частин. // Об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи. // Процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі» [9, с.500].

У вітчизняній педагогіці роботи присвячені проблемі впровадження інтеграційних процесів у робочу практику ЗДО зацікавило чимало педагогів, а саме: А.Богуш, Г.Беленької, Н.Гавриш, О.Кононко, К.Крутий, Н.Лисенко тощо.

Провідні методисти О. Долинна і О. Низковська надають розуміння того, що «інтегроване заняття забезпечує взаємопроникнення одного виду діяльності в інший та їх взаємодоповнення; комплексне заняття включає в себе певну сукупність наочних, словесних, практичних методів і прийомів, різних засобів – вправ, ігор, наочності, літературних, музичних творів тощо» [45, с.36].

Таким чином, нині вкрай необхідним є якісне методичне забезпечення інтеграційних процесів у системі дошкільної освіти. Причому, як указує Н. Гавриш, «сучасна дидактика вимагає цілісного технологічного підходу», і зазначеним вимогам відповідає інтегрований підхід до організації освітнього процесу в дошкільному закладі» [45].

З метою чіткого та однозначного розуміння дефініції «інтеграція» Н.Гавриш було проаналізовано однокореневі поняття: «Саме поняття інтеграція слугує для позначення процесу чи стану відбудови через відновлення, поповнення, об'єднання в ціле раніше ізольованих частин; тобто, означає результат інтеграції чи дію, яка веде до цього результату; термін інтегратор визначає чинник, відновник, пристрій для інтегрування; інтегральний – значить цілісний, єдиний, неподільний стан, пов'язаний інтеграцією, чи специфічний спосіб пізнання; поняття інтегративний визначає процес, у якому реалізується зовнішня й внутрішня, змістовна й процесуальна сторони інтеграції; інтегрований – значить цілісний, без внутрішніх суперечностей стан, що задається ззовні, інтеграційний –

характеристика процесу, який реалізується за допомогою інтегративних засобів; слово інтегрування визначає процес знаходження цілості за елементами; зінтегрувати – тобто повністю виконати інтеграційні дії; інтегрувати – значить поетапно ввести елементи в задану систему з наявністю домінуючих елементів [45, с. 12].

Ми підтримуємо думку Н.Гавриш, що сутність поняття інтеграція найбільш повно розкриває визначення вченої М. Прокоф'євої: «Інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями з наступним встановленням, ускладненням та посиленням суттєвого зв'язку між елементами на основі достатньої підстави, завдяки чому формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями». Розуміти сутність інтеграції необхідно, адже нерідко в організації змістових чи процесуальних аспектів освітнього процесу умови інтеграції виконуються не повністю, відтак інтегративні утворення підміняються такими, які лише схожі на них, або мають деякі їхні ознаки.

Отже, інтеграція – це складний структурний процес, що вимагає навчання дітей розглядати будь-які явища з різних точок зору; розвинене вміння застосовувати знання з різних галузей при вирішенні конкретного творчого завдання; розвивати вміння дітей самостійно проводити творчі дослідження; розвиток їх бажання активно проявляти себе в будь-якому виді творчості.

"Інтегровані заняття – це форма навчальної роботи, при якій блоки знань з різних областей поєднуються на в одну тему, щоб збагатити сприйняття, мислення та почуття дітей інформативно та емоційно. Це дозволяє їм пізнавати явище з різних сторін та досягти цілісності знань, результатом систематичного проведення таких занять є формування системності мислення, стимулювання уяви, позитивне та емоційне ставлення до пізнавального процесу [45, с. 17]».

Принципово важливим в організації занять є активізація всіх психічних процесів, що забезпечують успішне здійснення дитячої художньо-творчої діяльності.

Кожна система занять має базуватися на єдиних методичних засадах [45].

Окрім традиційних методів, застосовуються методи, що сприяють усвідомленості сприйняття, покращують емоційний відгук на музику, розвивають уяву, творчість.

Метод одномоментності. Заснований на одночасному сприйнятті творів різних видів мистецтв. Даний метод сприяє створенню цілісного художнього образу в будь-якому із продуктивних видів творчої діяльності, сприяє більш повному засвоєнню інформації, викликає яскравий емоційно-чуттєвий відгук за рахунок глибокого занурення в світ кольору, звуку, слова. Використання цього методу забезпечує самостійний творчий пошук дітьми засобів виразності художніх образів у малюнку.

Метод контрастності. Будується на суперечності емоційно-образного настрою різних творів мистецтва. Даний метод загострює гостроти відчуття дитини при сприйнятті музичного, зорового ряду, полегшує їх пару з внутрішнім світом малюка. Метод контрастних зіставлень творів дозволяє зацікавити дітей, активізує прояви емоційної чуйності, художньо-образного мислення, уяви. Цей метод застосовується з урахуванням вікових особливостей дітей. У молодшому віці контрастні зіставлення найбільш виразні. У старшому застосовуються контрастні зіставлення творів з поступовим зменшенням контрастності образів.

У проведенні інтегрованих занять необхідно враховувати наступні моменти:

Організаційний – має на меті створення умов, за для забезпечення емоційного стану дитини на занятті. Здивування в процесі спілкування педагога з дітьми може стати чинником, що організує і стимулюватиме дитячу увагу і діяльність. Поява педагога в незвичайному костюмі,

головному уборі чи гримі, з дивним на вигляд предметом у руці або лялькою забезпечує зацікавленість дітей проблемою заняття.

До кожного заняття педагогу треба готувати відповідний його меті сценарій, продумувати хід заняття, підбирати такий зоровий ряд, обладнання, які б сприяли формуванню в дітях установки на неформальне зацікавлене ставлення до навколишнього світу. При цьому, форми та методи роботи з дошкільнятами характеризуються, з одного боку, особливостями сприйняття світу дитини, з іншого – завданнями програмного характеру.

Дорослим варто пам'ятати, що іноді фантазія дітей, художні образи, несподівано запропоновані ними, можуть відвести педагога від заздалегідь запланованого ходу його проведення. Уміння діяти «за ситуацією» - одне з найважливіших вимог до якісних характеристик професіоналізму педагога, який працює в «режимі інтеграції». Окрім цього незалежно від тематики заняття, його організація містить вправи психогімнастики, пальчикової, мовленнєвої або рухової розминки.

Інформаційно-чуттєвий – передбачає, синестезію – чуттєве відображення навколишньої дійсності, саме воно «працює» в різних видах мистецтва.

Проблемно-мотиваційний аспект покликаний стимулювати активність дитини за рахунок обмеженого додання проблемної ситуації в хід заняття, а професіоналізм педагога виявляється в умінні розіграти ситуацію так, щоб дитина її сприйняла як особисту проблему. У результаті вона виявляється особливим педагогічним механізмом, який ставить дитину в нові для неї умови, вимагає від неї максимальної мобілізації знань, умінь, вольових зусиль, спрямованих на вирішення проблемного завдання. У результаті відбувається накопичення особистісного досвіду малюка.

Діяльнісна основа заняття багато в чому забезпечує його розвивальний ефект, створює умови для аналізу художніх образів, їхнє

відтворення в інших видах діяльності: у словесній творчості, пантомімі, музично-ритмічних рухах тощо. При цьому «акт творчості» відрізняється від інших форм навчання тим, що в цей час дитина не накопичує знання, а віддає їх, здобуваючи унікальний досвід творчої самореалізації. Традиційні заняття дитини малюванням створюють своєрідну базу для досягнення нею як засобів виразності в мистецтві, так і власних можливостей у діяльності. У наслідку, на інтегрованих заняттях, відкривається широке поле для творчого перенесення отриманих дітьми знань.

Прикладне значення продуктів дитячої творчої діяльності особливо значиме у зв'язку зі становленням їхнього соціального статусу. По-перше, це явний прояв поваги до дитини з боку дорослих і однолітків, по-друге, продукт її творчої уяви, матеріалізований в малюнку, виробі набуває рис особливої значущості: це частина її символічного «Я». Ці предмети, знаходячи своє місце в інтер'єрі дитячого садка, в колективних іграх, сприяють здійсненню грандіозної роботи осмислення навколишнього світу і самого себе.

Дуже добре використовувати таку організаційну форму як спільна діяльність. У ній в більшій мірі закладена можливість гармонійної супідрядності завдань морального, духовного та інтелектуального розвитку дитини в процесі пошуку дітьми спільної мети, можливих шляхів її здійснення, реалізації наміченого проекту та отримання результату. У спільній діяльності, працюючи з різними матеріалами, діти поступово набувають досвіду «разом думати», із задоволенням, цілеспрямовано спілкуватися та допомагати один одному. У дитини, за умови переживання нею почуття успіху в діяльності і задоволення від спільної взаємодії, досить швидко формуються уявлення про норми і правила поведінки в середовищі однолітків у виконанні загального завдання.

На заняттях педагог мусить уважно, дбайливо ставитися до естетичних, творчих проявів дитини, навчати, але обережно, не вбивати, а спонукати паростки творчості.

Інтегровані заняття тривають від 25 до 45 хвилин. Тривалість залежить від віку дітей, їх захопленнь та уподобань. Умовою успішної організації занять такого виду є оптимальний темп, який забезпечується за рахунок раціональної зміни різних видів дитячої діяльності, чергуванням активних і пасивних форм пізнання, динамічністю та статичністю в руховому режимі заняття.

Результат продуктивної діяльності емоційно впливає на почуття, душу дитини. Сам матеріал, який використовує дитина на занятті, його різнобарв'я, виразність, забезпечують задоволення і викликають почуття радісної піднесеності і задоволення. Дитина любить свою роботу, пишається нею і чекає позитивної оцінки. Через виріб, виготовлений дитиною у процесі продуктивної діяльності, можна заглянути в її душу і разом з нею захопитися і порадіти результату.

Інтегроване навчання є новою моделлю навчання, спрямованою на потенційний розвиток дошкільника, особистісно орієнтоване навчання і виховання дітей, з урахуванням їхніх нахилів і здібностей [25].

Кількість таких занять, змістове їх наповнення зумовлюються віковими особливостями. Протягом дня можна проводити 5, 10, 20 чи й більше індивідуальних, групових і колективних міні-занять або, іншими словами, фрагментів розвивально-виховної зайнятості дітей, під час яких відриватиметься заздалегідь запланована тема.

Опишемо методичну структуру інтегрованого заняття. Зокрема воно об'єднується в 6 етапів.

1. Організаційний етап. На першому етапі вихователь ставить перед дітьми мету, проблему, яку діти за допомогою набутих знань, будуть відшукувати потрібні шляхи розв'язання проблеми. Важливо націлити малят на самостійне використання знань, вмінь і навичок у нових завданнях.

2. Мотиваційний етап. Вихователь за допомогою ігрового прийому стимулює у дітей мотив пізнавального інтересу до світосприймання.

3. Етап новизни. Вихователь частково вводить нові знання і спрямовує діяльність дітей таким чином, щоб вони самостійно пов'язали нове із знаннями, які були відібрані на початку заняття, систематизували їх та узгодили в єдине ціле. Цей етап дуже складний, тому має бути керований вихователем.

4. Етап узагальнення та закріплення знань. На цьому етапі вихователь пропонує дітям наочність, ігри, практичні змагання з метою узагальнення під час розв'язання практичних завдань.

5. Результативний етап. Вихователь на цьому етапі здійснює інтеграцію з виховною, розвивальною метою. Досягає кінцевого результату – наявності у дітей цілісної системи соціальних вмінь.

6. Підсумковий етап. Вихователь підбиває підсумки, аналізує якість засвоєння змісту заняття. Вчить дошкільнят самостійно оцінювати своїх однолітків та самого себе [17, с. 65-71].

Саме такий підхід вимагає від вихователя знання психології кожної дитини, розуміння особливостей її розвитку на даному етапі, комплексного охоплення всього змістового матеріалу Програми та вміння використати кожну хвилину, та наповнити її тим змістом, який спрацює на розвиток мовленнєвої компетентності дошкільника. Отже, кожна особистість неповторна, має свій темп розвитку, тому й потребує індивідуального добору форм та способів педагогічного впливу, які були б динамічними, а не гальмівними.

1.3. Робота в парах змінного складу як інноваційна технологія дошкільної освіти

Зміни у системі освіти вимагають від педагогічної науки та практики впровадження нових методів виховання дітей. Характерною ознакою нової педагогіки, є інноваційність – тобто здатність до оновлення, відкритість новому.

Мета інноваційності полягає в оптимізації освітнього процесу, та відповідність його, тенденціям суспільного життя. У цій галузі виникає проблема ефективності інноваційних освітніх процесів.

Впровадження інновацій має на меті покращення якості освіти. Справа в тому, що метою будь-якої інновації є підвищення ефективності навчального процесу.

Інноваційний процес структурно дуже складний. Часто він не тільки структурований на послідовних етапах, але також охоплює кілька проблемно-семантичних галузей. Кожна фаза інноваційного процесу вимагає певної організації роботи та використання відповідних методів. У деяких випадках необхідно чітко визначити межі ініціативи та відповідальності, в інших випадках, наприклад, при виконанні роботи, яка вимагає ініціативи, творчості та швидкого реагування на ситуації, що швидко змінюються.

З середини 50-х років вчені виділили два напрями розвитку освітніх технологій: використання технічних засобів навчання та «технологічний підхід» до організації навчального процесу. Технологічна спрямованість стала основою для розвитку освітніх технологій. Перші спроби технологізувати освітній процес були враховані при дослідженні програмованого навчання, яке характеризується чітким визначенням освітньої мети та поетапним процесом її досягнення. Чіткий аналіз запрограмованого навчання дозволив представити його як чітко визначений обсяг навчальних цілей, критеріїв їх вимірювання та оцінки, а також як опис умов навчання. Все це в сукупності є основою для повноцінного відтворення певного навчального стану (Н. Ф. Талізіна, Ю. І. Машбиць та ін.).

У 1970-х рр. Поширився системний підхід до організації освітнього процесу та визначення умов його оптимізації, і відбувся поступовий перехід до захоплення освітніх технологій як засобу повного вирішення дидактичних проблем.

У сучасному розумінні освітніх технологій вчені виділяють кілька конкретних тлумачень цього поняття. Технологічний підхід в освіті включає:

- чітке пояснення вчителем цілей, їх конкретизація з орієнтацією на досягнення результатів;
- підготовка навчальних матеріалів та організація навчального процесу відповідно до вищезазначених цілей;
- оцінка поточних результатів, корекція навчання для досягнення цілей;
- остаточне оцінювання результатів.

Концепція освітніх технологій нині міцно закріплена в освітньому лексиконі. Однак існують суттєві відмінності в тому, як це розуміють і використовують. Розглянемо деякі тлумачення.

Технологія – це сукупність прийомів, які використовуються у кожному бізнесі, кожному навичку та кожному мистецтві [26, с.165].

Педагогічна технологія є корисною методикою для реалізації освітнього процесу (В.П. Беспалко) [14, с.28].

Педагогічна технологія описує процес досягнення запланованих результатів навчання (І. П. Волков) [14, с.33].

Технологія – це мистецтво, здібності, низка методів обробки, зміни стану (В.М.Шепель) [14, с.20].

Технологія навчання є невід'ємною частиною дидактичної системи (М.А. Чошанов) [26, с.432].

Освітні технології є досконалою моделлю для спільної освітньої діяльності з проектування, організації та здійснення навчально-виховного процесу, що забезпечує комфортні умови для дітей та вчителів (В. М. Монахов) [44, с. 69].

Найбільш вдалим, на наш погляд, є визначення академіка Б. М. Лихачова. Освітні технології – сукупність психологічних та освітніх установок, що визначають конкретний набір і розташування форм, методів,

прийомів, методів навчання та навчальних матеріалів; це організаційно-методичний інструментарій освітнього процесу (Б.Т. Лихачов) [14, с.23].

Вчені виділили кілька додатних ознак, щодо цієї концепції: постановка цілей та максимальне доопрацювання; визначення змісту навчання відповідно до цілей та специфікацій; визначення методів і форм навчальної діяльності дітей; визначення методів і форм роботи вихователя; узгодження цілей, змісту, методів і форм навчання для досягнення результатів; оцінка поточних результатів, корекція навчання для досягнення цілей; остаточне оцінювання результатів.

Освітня технологія, на наш погляд, є семантичним узагальненням, що містить суттєві характеристики всіх визначень різних авторів та джерел. Поняття "освітні технології" можна трактувати двома способами:

1) наукові: освітні технології – частина освітньої науки, яка вивчає та розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує навчальні процеси;

2) процесуально-описові: опис процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення запланованої процесуальної ефективності: здійснення технологічного процесу, функціонування всіх особистих, інструментальних та методичних педагогічних засобів.

Отже, освітні технології функціонують як наука, що досліджує найрелевантніші методи навчання, як система методів, принципів і правил, що використовуються в класі, і як справжній навчальний процес [14, с.114].

Основною функцією освітніх технологій є створення такого освітнього процесу, який гарантує досягнення мети. Найголовніше, що послідовне узгодження навчання з ціллю є тим оперативним зв'язком, який повинен пронизувати весь навчальний процес.

Поняття "освітні технології" в освітній практиці використовується на трьох пов'язаних рівнях:

1) Загальноосвітній рівень: характеризує цілісний освітній процес у цій галузі, навчальному закладі, на певному освітньому рівні.

2) Субметодологічний (предметний) рівень: Суб'єктна педагогічна технологія застосовується у значенні "субметодологія", тобто як серія методів та інструментів для реалізації певного навчального змісту всередині предмета, вчителя.

3) Місцевий рівень: Місцева технологія - це технологія окремих частин навчального процесу, яка частково вирішує дидактичні та педагогічні завдання.

Тому найважливішою передумовою технологічного навчання є конкретизація освітньої цілі: зрозуміти, вивчити, засвоїти, зробити, запам'ятати, зразково застосовуватись, застосовувати за нових педагогічних умов тощо.

У сучасних умовах вчитель створює освітнє середовище, в якому здійснюється соціалізація, максимальне розкриття особистості як індивідуальності: з її специфічними здібностями, нахилами, інтелектом, емоційною та довільною сферами. Педагогічна дія може бути колективною лише в тому випадку, якщо її приймає дитина. Вчителі повинні розуміти дитину: які його інтереси сьогодні, які його побажання, які мотиви, який досвід.

Орієнтація на добробут дітей стає поштовхом для особистого та професійного зростання вчителя. І це перший крок до толерантного стилю спілкування дорослих та дітей.

Сьогодні головне – це перехід від авторитарної педагогіки, від педагогіки подій до педагогіки особистих відносин, що базується на законах вищої етики. Добре жити там, де всім комфортно і красиво, як сім'я, де всіх люблять і поважають просто тому, що вони є людиною незалежно від їх успіху; де кожен може знайти роботу, яка відповідає його смаку та розвинути його потенціал. Тому освіта повинна бути спрямована на розвиток особистості, позитивної самооцінки, самооцінки та соціальної відповідальності.

Вихователь – найважливіша і найвпливовіша фігура в житті групи. Звичайно, щоб опанувати тонкощі дитячої психології та володіти сучасними методами виховання, потрібно самовиховуватись.

Таке навчання базується на п'яти пріоритетних напрямках:

Адаптація як основа виховання.

Ефективна ціль як орієнтир для освітньої діяльності.

Емоції як елемент комунікативної складової системи освіти.

Діагностично-аналітична складова системи освіти.

Особистий підхід до батьківства.

Ці рекомендації є частиною професійної роботи вихователів закладів дошкільної освіти.

Ми супроводжуємо своїх дітей, готуємо їх до дорослого життя, яке важко передбачити. Важко уявити, що робитимуть сьогоднішні дошкільнята через десять років після закінчення навчання, які навички та знання їм найбільше знадобляться. Однак ми можемо передбачити, що здатність критично мислити та здобувати знання буде для них актуальною протягом усього життя. Усі ми є свідками появи нових альтернативних методів в освіті.

Звертаємо вашу увагу на інноваційну технологію роботи дітей у парах варіативного складу, що дає можливість спільного навчання, коли діти та вихователі - це однакові, однакові предмети.

Для порівняння, пасивне навчання дає найменші результати із загальної кількості навчального матеріалу.

Лекції - 5% засвоєного матеріалу, читання - 10%, ефективність відеоматеріалу - 20%, демонстрації - 30%, дискусія - 50%, вправи - 75%, навчання інших - 90%.

Поняття колективних методів навчання, до яких належить ця технологія, спирається на:

- принцип систематичності;

- принцип обов'язкового та безпосереднього обміну знаннями;
- принцип колективної праці;
- принцип "занурення" вивчення великої кількості навчального матеріалу на інтегративній основі.

Найголовніше для педагога – організувати роботу так, щоб дискусія дітей не переросла у суперечку. Якщо думки розходяться, ви можете запропонувати запитати один одного: "Чому ти так думаєш?"

Робота в парах змінного складу – це різновид роботи в малих групах. Ця форма роботи дозволяє дітям набути навички співробітництва, оволодіти уміннями висловлюватись та активно слухати один одного[37, с.96].

Аналіз вправ із усіх предметних галузей, передбачених освітніми лініями Базового компонента дошкільної освіти, дає підставу припускати, що майже всі вони можуть виконуватися в парах змінного складу.

РОЗДІЛ 2

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНИКА НА ОСНОВІ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ
ПІД ЧАС РОБОТИ В ПАРАХ ЗМІННОГО СКЛАДУ**

2.1. Виявлення рівнів сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі

Констатувальний етап нашого дослідження було направлено на з'ясування вихідного рівня сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку.

Критерії сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку, які обґрунтувала О.С. Трифонова, відповідають видам компетенцій: когнітивно-мовленнєва, дискурсивно-мовленнєва, креативно-мовленнєва [48].

1) Когнітивно-мовленнєва компетенція містить такі показники щодо дитини старшого дошкільного віку:

- багатство лексичного запасу у дітей старшого дошкільного віку;
- обізнаність із формулами мовленнєвого етикету;
- обізнаність із прислів'ями українського народу;

2) Дискурсивно-мовленнєва компетенція містить такі показники щодо дитини старшого дошкільного віку:

- вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів;
- здатність до створення оригінальних монологів;
- наявність у мовленні немовних засобів виразності.

3) Креативно-мовленнєва компетенція містить такі показники щодо дитини старшого дошкільного віку:

- вміння творчо висловлюватись;
- вміння творчо самовиражатись;

- наявність адекватних взаємооцінки і взаємоконтролю та самооцінки та самоконтролю мовлення.

На початку констатувального етапу експерименту, ми дібрали діагностичні завдання за кожним критерієм і показником з метою виявлення початкових рівнів які засвідчують сформованість мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. Опишемо їх.

Діагностичні методики за кожними критеріями і показниками.

Когнітивно-мовленнєва компетенція

Показник: багатство лексичного запасу

Завдання. Гра «Продовжимо за схожістю»

Мета: з'ясувати рівень лексичного запасу дітей

Процедура виконання. Педагог називає предмет, а діти визначають його складові частини: потяг - паровоз, платформи, вагони; дерево - стовбур, гілки, голки, бруньки та ін. Або інша варіація вихователь пропонує гру: за частинами визначити ціле, наприклад: циферблат, стрілки, маятник. Що це? Або: стіни, фундамент, під'їзди, двері, вікна. Що це?).

Показник: обізнаність із формулами мовленнєвого етикету

Завдання. Гра «Підкажи мені, що коли казати».

Мета: виявити знання дітей щодо формул мовленнєвого етикету.

Процедура виконання. Педагог пропонує дітям послухати розповідь про сестричку Оленку та братика Миколку, які нічого не знали ввічливі слова.

Розповідь Педагога. Рано-рано, прокинулася Оленка, побачила братика та збула зовсім, що треба казати. Що потрібно було сказати...? (Доброго ранку). Миколка пішов снідати, та не знав як запросити сестричку до столу.... Що треба було сказати? (Олена, сідай зі мною їсти). Потім Оленка та Микола збиралися до школи, а у Оленки був дуже важкий портфель, але вона не знала як попросити допомоги у Миколи. Що потрібно було сказати Миколі, або про що попросити?

Показник: обізнаність із прислів'ями

Завдання. Гра «Закінчи прислів'я».

Мета: виявити здатність дітей до образного мислення та виразного мовлення.

Процедура виконання. Педагог пропонує дітям закінчи прислів'я про працю.

Бджола мала, а й та ... (працює).

Сьогоднішньої роботи на завтра не (відкладай).

Хочеш їсти калачі, (не сиди на печі).

Маленька праця краща за велике(безділля).

Зробив діло – (гуляй сміло).

Добрий початок – (половина справи).

Дискурсивно-мовленнєва компетенція

Показник: вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів

Завдання. Гра «Що зробити?».

Мета: виявити здатність дітей до підтримки різних типів дискурсів.

Процедура виконання. Педагог читає вірш А. Костецького, а діти допомагають розгадати секрет.

Що робити, щоб удвічі

Торт здавався вам смачнішим? І так далі за змістом вірша.

Показник: здатність до створення оригінальних монологів

Завдання. «Вітальна листівка»

Мета: з'ясувати вміння дітей складати текст-привітання (без допомоги вихователя).

Процедура виконання. Педагог пропонує дітям написати вітального листа (наприклад: до Дня Народження), але записувати на аркуші ми його не будемо, а запищимо на диктофон, та відправимо голосове-привітання).

Показник: наявність у мовленні немовних засобів виразності

Завдання. Гра «Хто я?»

Мета: з'ясувати вміння дітей використовувати немовні засоби виразності.

Процедура виконання. Педагог загадує на вушко одній дитині з групи, предмет або живу істоту та пропонує почути слово показати всі групі за допомогою невербальних засобів. Той хто вгадає слово, той наступним показує загадане слово.

Креативно-мовленнєва компетенція

Показник: наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів

Завдання. «Поїздка до Диснейленду»

Мета: з'ясувати вміння дітей оригінально, творчо висловлювати свої думки у побудові зв'язних текстів.

Процедура виконання. Педагог пропонує дітям уявити, що вони тільки , що приїхали із Диснейленду, сповненні емоцій, та хоче почути від кожної дитини враження. Діти сидять у колі та по черзі передають один одному іграшку, яка б нагадувала про Диснейленд, та розповідають що їм сподобалось найбільше.

Показник: здатність до творчого мовленнєвого самовираження

Завдання. Гра «Інтерв'ю»

Мета: виявити здатність дітей до творчого мовленнєвого самовираження.

Процедура виконання. Педагог пропонує дітям в ролі різних відомих людей відвідати теле-студію, та розповісти про себе, як про відому людину. Питання можуть задавати діти які будуть в ролі кореспондентів або теле-ведучого (під час гри діти виступають в різних ролях).

Показник: наявність адекватних взаємооцінки і взаємоконтролю та самооцінки та самоконтролю мовлення

Завдання. Гра «Чи справжній я мовець?»

Мета: виявити здатність дітей до адекватних взаємооцінки і взаємоконтролю та самооцінки та самоконтролю мовлення.

Процедура виконання.

Гра «Чи вірите ви, що...»

Чи вірите ви, що гімн – це, рок пісня?

Чи вірите ви, що калина – це, державний символ України?

Чи вірите ви, що рожевий і синій – кольори Державного Прапора?

Чи вірите ви, що Карпати – гори на території Херсона?

Середній коефіцієнт сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку було отримано шляхом поділу суми коефіцієнтів кожного критерія на їх кількість.

Високий рівень– 5 балів, достатній рівень – 4 – 3 бали, низький рівень –2 балів і менше.

На основі зазначених показників і критеріїв було визначено 3 рівні сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній та низький рівні.

ВИСОКИЙ рівень. Засвідчує, що діти вільно експериментують із мовленнєвим матеріалом, створюють оригінальні діалоги та монологи; самостійно створюють діалоги, а також швидко включаються в діалог; монологічний дискурс характерний тим, що тексти індивідуальні та визначені чіткістю формування думки, відповідністю темі та жанру, мають композиційну цілісність; правильно синтаксично будують речення; у власних розповідях використовують різні за структурою речення; у мовленні дітей відображається власні відчуття, враження, а також власний життєво-мовленнєвий досвід.

Мовлення дітей наповнене лексико-граматичним багатством і правильністю; діти проявляють ініціативу у вживанні слів, прагнуть до словотворення та зміни слова, розуміють пряме та переносне значення слів і можуть пояснити їх, навести приклади з власного життєвого досвіду; у мовленні дітей наявні образні вирази, прислів'я, приказки, порівняння. У старших дошкільників високо рівня прослідковується потреба висловитися, вплинути на співрозмовника, отримати додаткову

інформацію. Діти цього рівня проявляють свою індивідуальність, творчо мислять, володіють лінгвістичними й екстралінгвістичними мовленнєвими засобами, оригінально виявляють свої емоції; знають і вживають у своєму мовленні формули мовленнєвого етикету; у старшому дошкільному віці у дітей наявні мовленнєві самовираження на високому рівні, визначається відповідна загальна оцінка та контроль мовлення, а також самооцінка та самоконтроль мовлення.

ДОСТАТНІЙ рівень. Засвідчує, що дошкільники, які експериментують із мовленнєвим матеріалом, мають здатність до фантазування. Діти такого рівня самостійно створюють синтаксично та логічно-завершені типи дискурсів; уміють самостійно створювати власні діалоги, які характеризуються відсутністю довгих пауз між репліками; щодо монологічного дискурсу, то тексти оформлені відповідно до тематичних та композиційних вимог, але іноді спостерігається неповнота ідей, порушення логіки їх викладу. Діти старшого дошкільного віку цього рівня дотримуються логіко-синтаксичного зв'язку висловлювання, у власному мовленні вони використовують переважно прості загальноживані або складні речення без сполучників чи сполучників. Вони використовують власний життєво-мовленнєвий досвід для складання історій. Діти цього рівня проявляють ініціативу у використанні слів; у їхньому мовленні є прагнення до словотворення та слів; вони розуміють пряме і переносне значення слів, вміють їх пояснити. Діти проявляють свою індивідуальність, створюють мовленнєві та ігрові сюжети; вміють висловлюватися творчо, але висловлюють свої емоції залежно від настрою; знати і користуватися формулами мовленнєвого етикету; здебільшого вони характеризуються адекватною взаємною оцінкою та взаємоконтролем та самооцінкою та самоконтролем мовлення.

НИЗЬКИЙ рівень. Властивий дітям старшого дошкільного віку, яким важко без допомоги вихователя створювати діалогічні й монологічні висловлювання; діалог підтримують одноманітними; у більшості випадків

створюють тексти без сюжетної лінії, а також завершеності; у своєму мовленні використовують здебільшого прості поширені речення, в яких присутні довготривалі паузи, подекуди користуються складними реченнями. Діти цього рівня безініціативні. Не розуміють пряме і переносне значення слів, вони також не знають, як їх пояснити; не сприймають образних виразів і тому не використовуйте їх своєму мовленні. У дітей старшого дошкільного віку цього рівня не має бажання творчо самовиражатись; знають і вживають деякі формули мовленнєвого етикету; неадекватно оцінюють і контролюють власне мовлення і мовлення оточуючих.

Результати обстеження дітей старшого віку, спрямованого на з'ясування стану сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку, визначалися на основі шкали оцінювання:

3 бали – максимальний вияв прояву кожного показника.

2 бали – кожен показник сягає середнього рівня прояву;

1 – мінімум прояву кожного показника.

На основі результатів обстеження і розуміння їх сутності ми зробили висновки про можливості та перспективи розвитку конкретної дитини, про ймовірні труднощі та умови їх подолання, про можливість застосування певних освітніх ресурсів з метою реалізації мети нашого дослідження.

Результати обстеження дітей містяться у таблицях.

Таблиця 2.1

Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за когнітивно-мовленнєвою компетенцією (констатувальний експеримент)

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	17	57	16	54
Достатній	12	40	12	40
Високий	1	3	2	6

Таблиця 2.2

**Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за дискурсивно-мовленнєвою компетенцією
(констатувальний експеримент)**

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	12	40	10	33
Достатній	14	47	15	50
Високий	4	13	5	17

Таблиця 2.3

**Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за креативно-мовленнєвою компетенцією
(констатувальний експеримент)**

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	12	40	10	33
Достатній	14	47	15	50
Високий	4	13	5	17

Розподіл дітей за рівнями **сформованості мовленнєвої особистості** дітей старшого дошкільного віку на рис. 2.1.

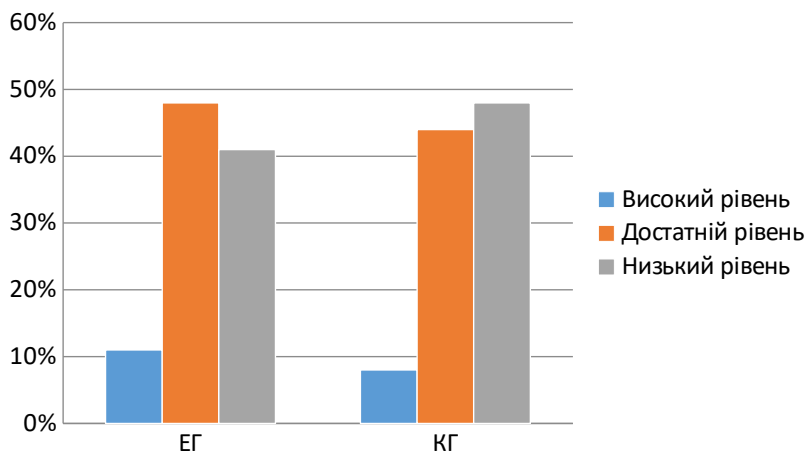

Рис. 2.1. Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості мовленнєвої особистості (констатувальний етап експерименту, %)

Як видно з рис. 2.1, високий рівень продемонстрували 11% дітей КГ і 8% дітей ЕГ; достатній рівень – 48% дітей КГ і 44% дітей ЕГ; низький рівень прояву сформованості мовленнєвої особистості виявлено у 41% дітей КГ і 48% дітей ЕГ.

Підсумовуючи результати констатувального етапу експериментальної роботи, дійшли висновку, що стан сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку містить значні резерви щодо підвищення показників мовлення.

2.2. Експериментальна методика формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника на інтеграційній основі під час роботи в парах змінного складу

Розроблення критеріїв та їх показників, характеристика рівнів прояву сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку дозволили перейти до формувального етапу. Експериментальною роботою було охоплено ті ж 2 однорідні групи (КГ і ЕГ) по 30 дітей старшого дошкільного віку, саме вони брали участь у констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Важливо зауважити, що відмінністю було лише те, що в експериментальній групі, окрім традиційних форм роботи, застосовувалася робота в парах змінного складу як інноваційна технологія у дошкільному просторі на інтегрованих заняттях.

Опишемо специфіку роботи в експериментальній групі.

Робота в парах змінного складу ефективно сприяла формуванню вмінь, навичок і цінностей вихованців, створювала на занятті атмосферу співробітництва та взаємодії. Колективна форма навчальних занять можлива лише в тому випадку, коли кожна дитина по черзі працює (співпрацює) з різними іншими дітьми (групою дітей), на таких заняттях кожний по черзі працює з усіма і навпаки: всі з кожним.

Робота в парах змінного складу відбувалась за такими принципами:

Під час спілкування половина дітей говорила (або задавала питання), половина слухала. Найменша кількість учасників які можливо було задіяти – четверо. Робота в кожній парі мала тимчасовий і незамкнутий характер.

Найближчою метою кожного учасника занять було: навчити іншого всього того, що знаєш чи вивчаєш сам. Позиція вихователя, керувати роботу в групі.

Головний принцип роботи полягав у тому, що: всі по черзі навчали кожного і кожен усіх, тобто, якщо брати всіх, то виходить, що колектив навчає кожного свого члена, і кожний член активно бере участь у навчання всіх своїх однолітків. Зрозуміло, що вся діяльність учасників освітнього процесу здійснюється під керівництвом вихователя-професіонала. Повний збіг надав нам можливість отримати єдність колективних і особистих інтересів, а саме чим більше і краще я навчаю інших, тим більше і краще я знаю сам.

Підготовка до роботи в парах змінного складу, включала в себе розробку завдань для роботах в парах за темами заняття.

Нами було визначено тематику завдань, які включали в собі інтеграцію всіх освітніх ліній.

Об'єднавши дітей у дві групи, дало нам змогу створити 15 пар дітей, та розширило наші можливості під час написання завдань.

Нами було визначено 7 тем, на 2 місяці, тобто одна тема на тиждень.

На одне інтегроване заняття з пріоритетом мовленнєвого розвитку було розроблено 3 різні картки, які містили по 5 завдань, але за однією темою.

Тематика інтегрованих занять із пріоритетом мовленнєвого розвитку:

«Познайомимось», «Великі та маленькі», «Вони живуть поряд з нами», «Подорожуємо», «Настрій та характер», «Уперед рятувальники», «Веселе День народження».

На останньому етапі при підготовці до роботи в парах змінного складу ми визначити дати проведення інтегрованих занять з пріоритетом мовленнєвого розвитку.

Упродовж двох місяців було проведено 7 інтегрованих занять з пріоритетом мовленнєвого розвитку, сценарії яких подано у **додатках Б - И.**

Стимулювати прояв сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за **когнітивно-мовленнєвою компетенцією**, нам дозволили такі завдання на картках:

Тема: «Познайомимось», картка «Дитячий садок» - обізнаність з формулами мовленнєвого етикету. **(Додаток А)**

Тема: «Великі та маленькі», картка «Дорослі тварини та їх дитинчата»- багатство лексичного запасу. **(Додаток В)**

Тема: Вони живуть поряд з нами», картка «Професії і люди» - багатство лексичного запасу. **(Додаток Г)**

Тема: «Подорожуймо», картка «Транспорт» - багатство лексичного запасу. **(Додаток Д)**

Тема: «Настрій та характер», картка «Характер тварин» - багатство лексичного запасу. **(Додаток Е)**

Тема: «Уперед рятувники», картка «Щоб рятувати – треба знати» - багатство лексичного запасу. (Додаток Ж)

Тема: «Веселе День народження», картка «Що подарувати?» - багатство словникового запасу. (Додаток И)

Завдяки завданням, дібраним за **дискурсивно-мовленнєвою компетенцією**, вихованці частіше вступали в дискурси. Наприклад:

Тема: «Познайомимось», картка «Моє перше інтерв'ю» - здатність до створення оригінальних монологів або діалогів. (Додаток А)

Тема: «Великі та маленькі», картка «Великі та маленькі рослини» - здатність до створення оригінальних монологів або діалогів. (Додаток В)

Тема: «Вони живуть поряд з нами», картка «Час для людини та тварини» - здатність до створення оригінальних діалогів та монологів. (Додаток Г)

Тема: «Подорожуймо», картка «Пригоди» - наявність у мовленні немовних засобів вираження. (Додаток Д)

Тема: «Настрій та характер», картка «Добре – погано» - здатність створювати оригінальні діалоги. (Додаток Е)

Тема: «Уперед рятувники», картка «Як допомогти, друзям нашим меншим?» - здатність ініціювати діалог. (Додаток Ж)

Тема: «Веселе День народження», картка «Шукаймо подарунок» - вміння будувати діалоги та вільно вступати у діалог з новим співрозмовником. (Додаток И)

Найбільший відгук у дітей, звичайно, мали завдання, що відповідали **креативно-мовленнєвій компетенції**. Перелічимо деякі з них:

Тема: «Познайомимось», картка «Я і мої друзі» - вміння будувати зв'язні тексти. (Додаток А)

Тема: «Великі та маленькі», картка «Дорослі та діти» - наявність адекватної самооцінки. (Додаток В)

Тема: «Вони живуть поряд з нами», картка «Рекламне агентство» - побудова зв'язних текстів. (Додаток Г)

Тема: «Подорожуймо», картка «Група – Дім: спільне та відмінне» - наявність адекватної самооцінки та побудови зв'язних текстів. **(Додаток Д)**

Тема: «Настрій та характер», картка «Настрій цілий рік» - вміння будувати зв'язні тексти. **(Додаток Е)**

Тема: «Уперед рятівники», картка «Хто такий герой?» - здатність створювати зв'язні тексти та наявність адекватної взаємооцінки та самооцінки. **(Додаток Ж)**

Тема: «Веселе День народження», картка «Шукаймо подарунок» - вміння будувати діалоги та вільно вступати у діалог з новим співрозмовником. **(Додаток И)**

Під час роботи в парах змінного складу, було задіяно розум дітей, їхні фізичні здібності, комунікативні навички, уява, пам'ять і увага. Окрім цього, дошкільники проявляли кмітливість та організованість. Тому робота в парах змінного складу надала нам змогу ефективно поєднати традиційну навчальну діяльність дітей з інноваційною.

Спираючись на вікові особливості дітей у закладі дошкільної освіти ми обрали різні завдання: інтелектуальні; творчі; мовленнєві.

Роль педагога у роботі в парах змінного складу – направляти дітей, «наштовхувати» на правильне рішення, але остаточні висновки діти мусять робити самостійно, з мінімальною допомогою дорослого. Вихователь ставить питання, до кожного із завдань, перевіряє правильність виконання завдання індивідуально, або обирає собі помічників для перевірки виконаних завдань. Також, дорослий допомагає розв'язати певні питання під час дискурсів (якщо діти не можуть дійти консенсусу).

Результати обстеження дітей на формувальному етапі експерименту містяться у **таблицях**.

Таблиця 2.4

Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за когнітивно-мовленнєвою компетенцією (формувальний експеримент)

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	9	30	4	13
Достатній	15	50	17	57
Високий	6	20	9	30

Таблиця 2.5

Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за дискурсивно-мовленнєвою компетенцією (формувальний експеримент)

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	10	33	5	17
Достатній	16	54	18	60
Високий	4	13	7	23

Таблиця 2.6

Рівень сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку за креативно-мовленнєвою компетенцією (формувальний експеримент)

Рівень	Кількість дітей			
	КГ	%	ЕГ	%
Низький	9	30	4	13
Достатній	15	50	18	60
Високий	6	20	8	27

Ефективність упровадженої в освітній процес роботу в парах змінного складу на інтегрованих заняттях із пріоритетом мовленнєвого розвитку засвідчить контрольний етап експерименту, результати якого подано в наступному підрозділі нашої дипломної роботи.

2.3. Аналіз результатів контрольного етапу експерименту

Метою прикінцевого зрізу експериментальної роботи було з'ясування ефективності проведення роботи в парах змінного складу на інтегрованих заняттях інтегрованих з пріоритетом мовленнєвого розвитку.

Порівняльні рівні сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту містить таблиця 2.7.

Таблиця 2.7

Порівняльні рівні прояву сформованості мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку (контрольний етап експерименту), у %

Рівні	До формульального експерименту		Після формульального експерименту	
	ЕГ (%)	КГ (%)	ЕГ (%)	КГ (%)
Високий	8	11	27	18
Достатній	44	48	59	51
Низький	48	41	14	31

Динаміку рівнів сформованості мовленнєвої особистості у старших дошкільників представлено на рис. 2.2.

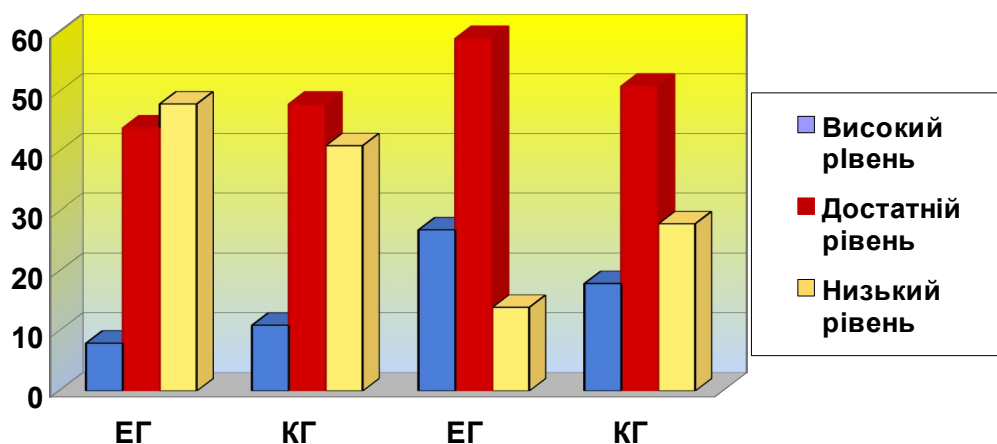

Рис. 2.2. Порівняльні рівні сформованості мовленнєвої особистості у старших дошкільників до і після експерименту (експериментальна група та контрольна групи)

Як видно з рис. 2.2, кількісні показники достатнього рівня прояву сформованості мовленнєвої особистості у старших дошкільників експериментальної групи після формувального експерименту суттєво перевищили показники дітей контрольної групи і відповідні показники, здобуті під час констатувального етапу педагогічного експерименту. Високий рівень прояву сформованості мовленнєвої особистості досягли 24% дітей експериментальної групи (до формувального експерименту – 8%; показник зріс на 16%), достатній рівень прояву сформованості мовленнєвої особистості виявили 53% дітей (до формувального експерименту – 44%; показник зріс на 9%), на низькому рівні прояву сформованості мовленнєвої особистості залишилося 13% (було – 48%; показник зменшився на 35%) дошкільнят. У контрольній групі високого рівня прояву сформованості мовленнєвої особистості досягли 16% дітей (до формувального експерименту – 11%; показник зріс на 5%), достатній рівень прояву сформованості мовленнєвої особистості виявлений у 46% дітей (було – 48%; показник знизився на 2%), низький – 28% дітей (було 41%; показник зменшився на 13%).

Зростання показників рівнів сформованості мовленнєвої особистості у дітей контрольної групи засвідчує, про ефективність роботи вихователя цієї групи сталою Програмою ЗДО [13].

Однак, як засвідчив експеримент, упровадження роботи в парах змінного складу в освітній процес забезпечує більш високі показники.

Таким чином, прикінцеві діагностичні зрізи засвідчують ефективність упровадження роботи в парах змінного складу в освітній процес закладів дошкільної освіти, а точніше на інтегровані заняття з пріоритетом мовленнєвого розвитку. Підтвердженням цього, є зафіксована динаміка підвищення рівнів прояву сформованості мовленнєвої

особистості у старших дошкільнят до формувального експерименту, а також після його завершення.

ВИСНОВКИ

У роботі міститься аналіз проблем сформованості мовленнєвої особистості старших дошкільників під час роботи в парах змінного складу на інтеграційній основі, висвітлення її теоретичних аспектів; доведено ефективність її практичного застосування в освітньому процесі ЗДО.

Здійснене дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. На основі здійсненого аналізу дисертаційних досліджень представників наукових шкіл, які очолюють А.М.Богущ та Л.О.Калмикова, нами з'ясовано сутність понять «мовленнєва особистість дитини старшого дошкільного віку», «інтеграція», «інтегроване заняття»; «робота в парах змінного складу».

2. Сформованість мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку виражається в оволодінні дитиною певних компетенцій: когнітивно-мовленнєва, дискурсивно-мовленнєва, креативно-мовленнєва.

Підставою для оцінки сформованості мовленнєвої особистості дитини, є наявність таких показників (багатство лексичного запасу старших дошкільників; обізнаність з формулами мовленнєвого етикету; обізнаність дошкільників із прислів'ями; вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів; здатність до створення оригінальних монологів; наявність у мовленні немовних засобів виразності; наявність оригінальних творчих мовленнєвих виразів при створенні різних текстів; здатність до творчого самовираження та самопрезентації власного мовлення; наявність адекватної експертної оцінки та перевірки, а також самооцінки та самоконтролю мовлення.

3. Результати дослідницького етапу експериментальної роботи свідчать про те, що стан сформованості мовленнєвої особистості у дітей старшого дошкільного віку містить значні резерви для підвищення їх рівня.

4. Щоб перевірити правдивість чи хибність нашого припущення щодо ефективності впровадження в освітній процес роботи в парах

змінного складу на інтегрованих заняттях, нами було розроблено по 3 картки на кожну з 7 тем та виявлено їх переваги в розвитку мовленнєвої особистості старших дошкільнят шляхом здійснення педагогічного експерименту.

На заключному етапі експерименту результати діяльності дітей у контрольній групі та відповідні показники, значно підвищилися. Високого рівня прояву сформованості мовленнєвої особистості досягли 24% дітей експериментальної групи (до формувального експерименту – 8%; показник зріс на 16%), достатній рівень прояву сформованості мовленнєвої особистості виявили 53% дітей (до формувального експерименту – 44%; показник зріс на 9%), на низькому рівні прояву сформованості мовленнєвої особистості залишилося 13% (було – 48%; показник зменшився на 35%) старших дошкільників. Саме, це підтвердило істинність нашого припущення.

Таким чином, ми мали змогу зробити висновок про те, що пропонована робота в парах змінного складу на основі інтегрованого підходу є ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амацьєва О. Говорімо виразно. Діагностика і формування виразності мовлення старших дошкільнят [текст] / Олена Амацьєва // Дошкільнє виховання. – 2019. – № 10. – С. 11-13.
2. Антощук Є. Ейдетичні вправи для пам'яті й уваги [Текст] / Євген Антощук // Дошкільнє виховання. – 2014. – № 1. – С. 18-19.
3. Безсонова О., Дудинська Л. Форми групової взаємодії дошкільників [Текст] / Ольга Безсонова, Лариса Дудинська // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 2. – С. 21-29.
4. Бобир В. Проблемні ситуації: міркуємо, взаємодіємо, досягаємо мети [Текст] / Валентина Бобир // Дошкільнє виховання. – 2017. – № 3. – С. 8-11.
5. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації [Текст] / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – № 3. – С. 4-12.
7. Бойко О. Методичний квест «Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку» [Текст] / Олена Бойко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 5. – С. 56-58.
8. Бондаренко А., Сизонова О. Зв'язне мовлення засобами наочного моделювання / Анжела Бондаренко, Оксана Сизонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 6. – С. 25-33.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) \ Уклад. І голов.ред. В.Т.Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

10. Гавриш Н. Інтегроване заняття на основі літературного твору: методичний коментар [текст] / Наталія Гавриш // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 3-5.

11. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуальні проблеми [Текст] / Наталія Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 3. – С. 36-44.

12. Гавриш Н., Крутій К. Як змінювалися підходи до розвитку мовлення дітей [текст] / Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 7-10.

13. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Ма-шовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

14. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І.М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 352 с.

15. Дідус І. Казка в системі мовленнєвого розвитку дошкільників [Текст] / Ірина Дідус // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 5. – С. 42-48.

16. Зорич С. Цікаво про нудне, або Мистецтво сторітелінгу [Текст] / Світлана Зорич // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 3. – С. 33-35.

17. Интеграция образовательных областей в педагогическом процессе ДОУ /под ред.О.В. Дыбиной. – М. : МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2012. – 80 с.

18. Калмикова Л.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: діагностко-розвивальна програма : монографія [Текст] / Л.О.Калмикова. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. – 212 с.

19. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. / Л.О. Калмикова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

20. Калмикова Л.О., Харченко Н.В., Дем'яненко С.Д., Порядченко Л.А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку / Л.О.Калмикова: Монографія. – К.: Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 304 с.

21. Кіндрат І. Інтелектуальна карта як засіб символізації і систематизації інформації [Текст] / Інна Кіндрат // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 5. – С. 4-14.

22. Кіндрат І. Навчаємося дистанційно: інтелектуальні карти в професійному житті педагога [Текст] / Інна Кіндрат // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 3. – С. 4-9.

23. Кіндрат І. Технологія складання інтелектуальних карт: плануємо освітній процес [Текст] / Інна Кіндрат // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 6. – С. 16-24.

24. Крутій К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або Що треба знати про інтеграцію [Текст] / Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2018. – № 7. – С. 2-7.

25. Лазарева М. В. Интегрированное обучение детей в дошкольных образовательных учреждениях : дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук : спец. 13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / М. В. Лазарева. – М., 2010. – 479 с.

26. Новий тлумачний словник української мови / Укл. В.В.Яременко, О.М.Сліпущко. – К.: Аконт, 1998. – Т.1. – 910 с.; Т.2 – С.382; Т.3. – С.208.

27. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія : Навчальний посібник [текст] / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. – К. : Академвидав, 2008. – 432 с.

28. Пащенко О. Ейдетика для розвитку й навчання [Текст] / Ольга Пащенко // Дошкільне виховання. – 2010. – № 10. – С. 16-18.

29. Полевикова О.Б. Научно-педагогические концепты А.М.Богущ как содержательные компоненты языкового образования и речевого развития детей дошкольного возраста /О.Б.Полевикова // Наука і освіта. - № 10. – 2014. – С.166-170. (Серія «Психологія і педагогіка»).

30. Полевикова О.Б. Аналіз методичних підходів до мовної освіти дітей у контексті словоцентризму [Текст] / О.Б. Полевикова // Педагогічні науки: [зб. наук. праць / ред. В.Л.Федяєва]. – Херсон, 2017. – Вип. 75. – С.141-146.

31. Полевикова О.Б. Методологія словоцентризму як теоретичне підґрунтя інноваційного підходу до мовної освіти дітей [Текст] / О.Б. Полевикова // Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / редкол.: В.О.Огневюк, С.О.Сисоєва, Я.С.Фруктова. – К. : ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. – С.437-456.

32. Полевикова О.Б., Швець Т.А. Інтегровані заняття із пріоритетом мовленнєвої діяльності. Молодший дошкільний вік. I півріччя. / О.Б. Полевикова, Т.А. Швець. – Х. : Вид.група «Основа». 2018. – 123 с.

33. Полевикова О.Б., Швець Т.А. Інтегровані заняття із пріоритетом мовленнєвої діяльності. Молодший дошкільний вік. II півріччя. / О.Б. Полевикова, Т.А. Швець. – Х. : Вид.група «Основа». 2018. – 127 с.

34. Полевикова О.Б., Шурда Ж.І. Формування мовленнєвої особистості дошкільника в процесі навчання у співробітництві // Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності: матеріали V Всеукр.наук.-практ.конф. (12-13 вересня 2019 року, м.Херсон) за ред.Кузьменка В.В., Слюсаренко Н.В.: у II ч. Ч.І. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. – С.128-132.

35. Полевикова О.Б., Шурда Ж.І. Інтеграція дошкільної освіти: сутність, проблеми та інновації // «Science progress in European countries:

new concepts and modern solutions». Papers of the 9th International Scientific conference (September 9, 2019) Stuttgart, Germany. 2019. – P.56-67.

36. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкілля // The 12th International conference “Science and society” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. – P.77-87.

37. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Робота в парах змінного складу як інноваційна технологія дошкільної освіти // The 9th International youth conference – Perspectives of science and education (May 10, 2019) SLOVO\WORD, New York, USA. 2019. – P.96-106.

38. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : [підручник] / Тамара Поніманська.– 3-тє вид., випр. [Текст] – К. : «Академвидав», 2015. – 448 с.

39. Про застосування державної мови в освітньому процесі. Лист МОН України від 17.09.19 № 1/9-581 // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 1-2.

40. Ринчковська Т., Соломонюк С. Лепбук для реалізації ідей сталого розвитку [Текст] / Тетяна Ринчковська, Світлана Соломонюк // Дошкільне виховання. – 2018. – № 3. – С. 30-33.

41. Рібцун Ю. Нумо з мамою і татом свою вимову тренувати! Методичні поради для батьків на щодень / Юлія Рібцун // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 16-18.

42. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : монографія [Текст] / Л.О.Калмикова, Н.В.Харченко, С.Д.Дем'яненко, Л.А.Порядченко; За заг.ред. Л.О.Калмикової. – К. : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 304 с.

43. Савінова Н. Де заховано скарб, або геокешинг у дитячому садку [Текст] / Наталія Савінова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 6. – С. 47-51.

- 44.** Словник-довідник з української лінгводидактики / За заг. ред. проф. М.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 149с.
- 45.** Сучасне заняття в дошкільному закладі: Навчально-методичний посібник / За ред.Н.В.Гавриш; авт.кол.: Н.В.Гавриш, О.О.Лінник, Н.В.Губанова. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 496 с.
- 46.** Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика : підручник [текст] / Л.Г. Терлецька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 608 с.
- 47.** Трифонова О. С. Компетентнісний підхід до формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – ТОВ Лерадрук, 2012. – 203 с.
- 48.** Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. – 467 с.
- 49.** Трифонова О.С. Формування мовної особистості на різних вікових етапах [монографія] / Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І., Горіна Ж. Д., Черкасов М. П. / (За загальною редакцією акад. А. М. Богуш). – Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. – 271 с.
- 50.** Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень : Навчальний посібник [текст] / Г.С. Цехмістрова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 352 с.
- 51.** Шалда Н. Упроваджуємо інновацій: як відстежити результативність? [Текст] / Наталія Шалда // Дошкільне виховання. – 2019. – № 4. – С. 21-25.
- 52.** Шалда Н. Інтеграція LEGO-конструювання в освітній процес [Текст] / Н. Шалда // Палітра педагога : Науково-методичний додаток до журналу "Дошкільне виховання". - 2018. - № 6. - С. 7-10
- 53.** Шурда Ж.И. Проблемы формирования речевой активности дошкольника / Ж.И.Шурда // Содружество наук: Барановичи-2019:

материалы XV Межд. н.-пр. конф. молодых исследователей (Барановичи, Республика Беларусь, 16 мая 2019 года). В двух частях. Часть 2. – С.73-75.

54. Шурда Ж.І. Реалізація завдань мовленнєвого розвитку дітей шостого року життя на інтегрованих заняттях Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: збірник наукових доповідей / за заг.ред. Ю.А.Руденко. – Одеса : Бондаренко М.О., 2019. – С.311-315.

ДОДАТКИ

Додаток А

Форма картки діагностичного обстеження

Кожної дитини

Прізвище, імя дитини. Вік.			
<i>Критерій</i>	<u>Показники</u>	<u>Коментар дослідника</u>	<u>Бал</u>
<i>компетенція</i> <i>Когнітивно-мовленнєва</i>	- багатство лексичного запасу;		
	- обізнаність із формулами мовленнєвого етикету;		
	- обізнаність із прислів'ями;		
<i>компетенція</i> <i>Дискурсивно-мовленнєва</i>	- вміння ініціювати й підтримувати різні типи дискурсів;		
	- здатність до створення оригінальних монологів;		
	- наявність у мовленні немовних засобів виразності.		

компетенція Креативно-мовленнєва	- наявність оригінальних креативно-мовленнєвих висловлювань у побудові зв'язних текстів;		
	- здатність до творчого мовленнєвого самовираження;		
	- наявність адекватних взаємооцінки і взаємоконтролю та самооцінки та самоконтролю мовлення.		

Додаток Б

Тема: «Познайомимось»

1. Картка «Дитячий садок» .

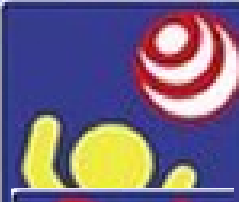

Мета: формувати обізнаність з формулами мовленнєвого етикету.

2. Картка «Моє перше інтерв'ю» .

Мета: формувати здатність до створення оригінальних монологів або діалогів.

Мнемодоріжка -«Мене зовуть Оксана. Я навчаюсь у дитячому садочку....»

3. Картка «Я і мої друзі».

Мета: формувати вміння будувати речення.

Додаток В

Тема: «Великі та маленькі»

1. Картка «Дорослі тварини та їх дитинчата».

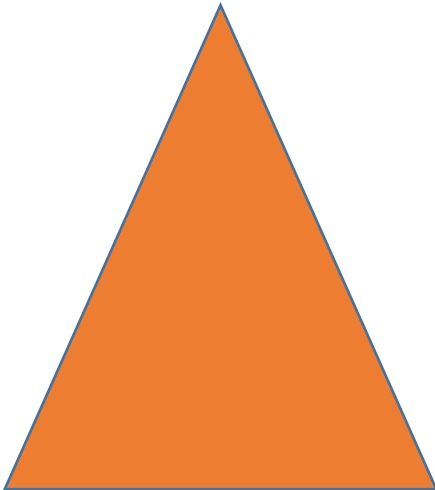
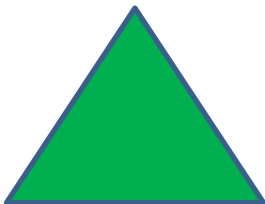

Мета: збагатити лексичний запас.

**Допоможи мамам знайти своїх
дитинчат**

2. Картка «Великі та маленькі рослини».

Мета: формувати здатність до створення оригінальних монологів або діалогів.

Інструкція вихователя: З'єднай рослини відповідно розміру.

		
 <p>ДУБ ОАК</p>	 <p>ЯЛИНА</p>	 <p>КАШТАН</p>
		

3. Картка «Дорослі та діти»
Мета: формувати адекватну самооцінку.

Додаток Г

Тема: «Вони живуть поряд із нами»

1. Картка «Професії і люди».

Мета: збагатити лексичний запас.

2. Картка «Час для людини та тварини».

Мета: формувати здатність до створення оригінальних діалогів та монологів.

3. Картка «Рекламне агентство».

Мета: формувати вміння будувати зв'язні тексти.

Інструкція вихователя: Кожна дитина зачитує по одній строчці за допомогою мнемодоріжки.

Додаток Д
Тема: «Подорожуймо»

1. Картка «Транспорт».

Мета: збагатити лексичний запас.

2. Картка «Пригоди».

Мета: формувати вміння використовувати у мовленні немовні засоби вираження.

3. Картка «Група – Дім: спільне та відмінне».

Мета: формувати адекватну самооцінку та вміння будувати зв'язні тексти.

Додаток Е

Тема: «Настрій та характер»

1. Картка «Характер тварин».

Мета: збагатити лексичний запас.

Інструкція вихователя: З'єднай стрілками характер з тваринами

2. Картка «Добре – погано».

Мета: формувати здатність створювати оригінальні діалоги.

3.Картка «Настрій цілий рік».

Мета: формувати вміння будувати зв'язні тексти.

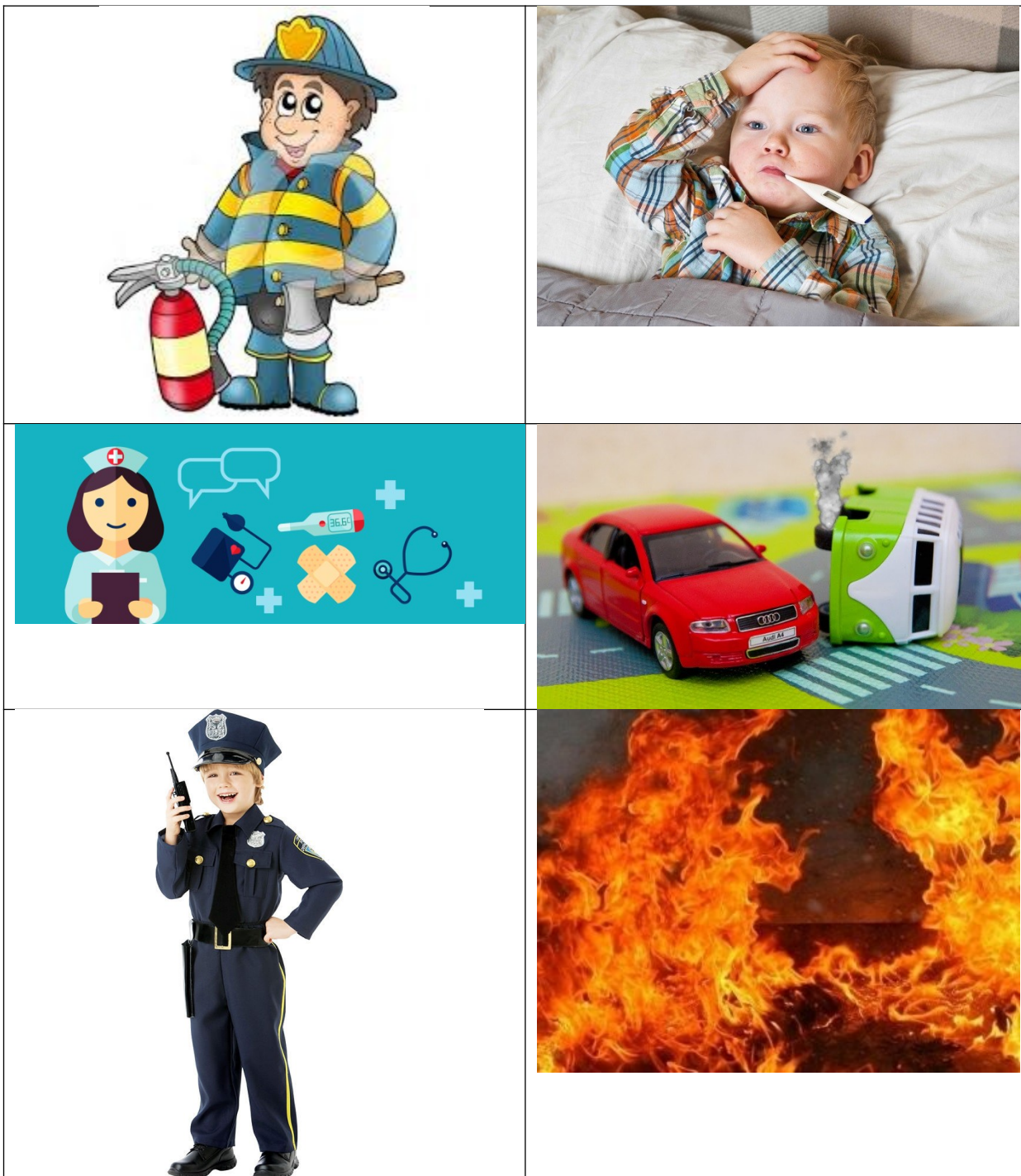

Додаток Ж

Тема: «Уперед, рятувники»

1. Картка «Щоб рятувати – треба знати» .

Мета: збагатити лексичний запас.

2. Картка «Як допомогти друзям нашим меншим?».**Мета: формувати здатність ініціювати діалог.**

Semejnaya-kuchka.ru

3. Картка «Хто такий герой?» .

Мета: формувати здатність створювати зв'язні тексти.

Інструкція вихователя: домалюй навколо малюнка, предмети які тобі нагадують про героїв.

Додаток И**Тема: «Веселий День народження»****1. Картка «Що подарувати?».****Мета: збагатити лексичний запас.**

Інструкція вихователя: Домалюй частинки подарунків.

2. Картка «Шукаймо подарунок».

Мета: формувати здатність будувати діалоги та вільно вступати у діалог з новим співрозмовником.

Інструкція вихователя: знайди та обведи подарунок. (ляльку, ведмедика, пірамідку, м'яч, жирафа).

3. Картка «Вітальна листівка».

Мета: формувати здатність будувати зв'язні тексти, а також обізнаність із формулами мовленнєвого етикету.

Мнемодоріжка: 1 пара починає з першого рядка, 2-га пара продовжує.

Додаток К
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Шурда Жанна Іллівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
 - надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020

(дата)

(підпис)

Жанна Шурда

(ім'я, прізвище)

